

Prof.dr Duško Vejnović, redovni profesor Univerziteta u Banjoj Luci

DIOBE U BiH I NACIONALNI BUNKERI

Politička praksa, a i sama teorija u društvenim naukama ističe da se savremena država sve više udaljava od principa narodnog suvereniteta i demokratskog uređenja zajednice, a sve se više približava Hegelovu modelu monarhije u kojoj sfera moći postaje „apsolutno određujući moment cjeline“ (zajednice). BiH kao federativna zajednica nije, dakle, samo institucijsko normativni politički oblik i mehanički zbir posebnih jedinica, već je istorijsko-dijalektički proces u kojem su svi elementi i svi oblici povezanosti podvrgnuti promjeni. Da bi BiH kao cjelina mogla opstati „kao poželjna“, da bi mogla biti garancijom i obogaćivati dijelove, sama cjelina mora biti nešto više od mehaničkog zbira dijelova, mora imati neke posebne kvalitete. Tako, više zajedništva ne znači manje samostalnosti posebnih jedinica, entiteta u BiH, kao što ni samostalnost posebnoga ne ugrožava zajedništvo, nego ga, naprotiv, stimuliše, omogućava i učvršćuje. Zajednica se, pa tako i BiH (za razliku od društva), pored ostaloga, gradi (ili razgrađuje) u nama samima. Ona se ne može instrumentalno, izvanjski uspostaviti. Mjera zajedništva u BiH kao da je iznuđena: zajedno smo iz nužde, a ako ne i iz straha. Ističu se sve snage i sredstva da se u BiH istaknu razlike. Sve naše diobe i nacionalni bunkeri iz kojih se u BiH dogovaramo (ili iz kojih pregovaramo) i sporazumijevamo imaju u svome temelju, ne povjerenje, nego strah i nepovjerenje. Samo ustrašeni i međusobno nepovjerljivi ni oko čega se ne mogu dogovoriti, danas za sutra i prekosutra, već se uvijek iznova dogovaraju danas za danas (i usput jedni drugima prigovaraju za ono juče). BiH po njima nije zajednica, nego neko imaginarno dogovoralisti i dogovorno utvrđeni instrumentarij za zaštitu posebnih interesa, kultura, ekonomija i sl. **Parcijalne kalkulacije i ponašanja nekih političara najbliža su, možda nije primjerena riječ, „političkom lešinarstvu“**, takvim odnosom ne pilimo samo granu na kojoj sjedimo nego potkopavamo i stablo. Prinudno nametanje kriterija zajedništva - ekonomskog, političkog, kulturnog i svakog drugog u BiH potkopava njegove temelje, a isto tako odricanje od njega završava u

ovoj ili onoj varijanti nacionalizma, podjela i separatizma. Gradnja i razgradnja zajednice nije spontani proces, već je i to djelo ljudi, manifestacije njihove vlastite izgrađenosti, njihova iskustva, kulture i svijesti. Kada se zajedničko, a BiH bi trebala biti zajednička, ne misli i ne doživljava kao nerazdvojni dio našega, kao mogućnost našega i mojega, već kao „strano tijelo“ u vlastitome, kao nešto tuđe čemu treba prinijeti žrtvu u odricanju od vlastitoga, onda trpe i stradavaju i zajedničko i posebno. ¹ Logično je postaviti pitanje zašto BiH ne funkcioniše, zašto dominiraju logike posebnosti. Prenaglašavanje nacionalnog, prevaga parcijalnoga i posebnoga što je utemeljeno i u Dejtonskom-mirovnom sporazumu dominantno je obilježje političkog i pravnog sistema u BiH, te obrazaca i stilova ponašanja političkih elita. Ni stoljetno iskustvo zajedničkog života ne pomaže da „svijest protiv,“ protiv „tuđega,“ a za „vlastito“ ostaje dominirajućim oblikom političke svijesti, političke kulture i obrazaca i stilova ponašanja političkih elita. Istorija nacionalnih država gotovo bez izuzetka, pokazuje tendencije homogenizacije, centralizacije i etatizacije. Strani su nas gospodari stoljećima razdvajali i suprotstavljali jedne drugima, pa smo se valjda na te diobe naviknuli i prihvatili kao svoju sudbinu. Kao da taj istorijski usud držimo vrlinom i nastavljamo svađe i razdvajanja. Rezolutno, isključivo pozivanje na nacionalnu državu i nacionalni suverenitet ne treba građanima, već političkoj birokratiji za legitimisanje svoje moći posredovanja. Građanima ne treba ni nacionalna, ni birokratska već njihova vlastita država- treba im demokratska, pravna, moderna država. Međutim, posljedica minulog rata u BiH je, između ostalog, zanemarivanje narodnog suvereniteta kao tradicionalno demokratskog načela konstitucije i vršenja vlasti, a favorizuje se načelo nacionalnog suvereniteta. Našu političku svijest moramo držati stalno budnom, imajući u vidu istorijska, ratna iskustva i sukobljavanja naroda na prostorima BiH. Teze o BiH kao čuvaru i garantu nacionalnih suvereniteta u biti su građanske i nacionalističke. Njihovi protagonisti ne vide niti unutar nacionalnu, niti socijalnu diferencijaciju, a niti mogućnost međunacionalne zajednice. BiH za njih nije zajednica, nego samo instrument za osiguranje i održanje posebnih nacionalnih individualiteta. U sadašnjem trenutku i stanju BiH mogu jedino egzistirati neki oblici dogovaranja i pogađanja nacionalnih tehno-

¹ Koliko je zajedništva u obrazovnim programima u BiH neka ilustrira primjer u udžebnicima istorije, jezika i sl.

političkih oligarhija. **Za političare u BiH nacija je „materijal“ na kojem oni rade i kojim grade svoju poziciju.** Kompletiranje nacionalnih suvereniteta u kojima narod nije hegemon, zakonito proizvodi nacionalne politokratije, a narod u BiH gura na kolosijek nacionalnog organizovanja i djelovanja. Princip nacionalnog pariteta u BiH uzima sve više maha i prostora radnom i demokratskom principu. Upitna je kadrovska politika. Raste broj karijerista koji računaju na etničke i druge kvote, preuzimaju politiku kao drugu ili prvu profesiju. Nacionalno je, i po svojoj genezi i po svome karakteru, vezano uz građansko, pa je svako zagovaranje i preferiranje nacionalnoga znaka restauracije (ili uspostave građanskog odnosa) upitno. Nosioци nacionalnog suvereniteta (češće odabrani nego izabrani) nadomještaju nosioce organskog legitimiteta. **Nacionalizam je u BiH integracijska ideologija za čitav sklop ideja i nastojanja.** Bez odlučujućeg društvenog autoriteta građana, narodu treba vođa, a vođi treba narod i država. Konstitucija sistema u Bosni i Hercegovini podstiče proces homogenizacije i etatizacije nacionalnog (entitetskog) interesa. Investiciomanija je bila i ostala nerazdvojna pratilja autarkije. Nacionalni su lideri tako gradili sebi spomenike (pokazalo se od lošeg materijala, čije proijeklo i strukturu ovdje iz puke pristojnosti nećemo spominjati). Nacionalna je ekonomija u uslovima BiH „ekonomija feuda“ to, pored ostaloga, znači da je ona i drugo ime za politički dirigovanu ekonomiju, za političko okivanje ekonomije i ekonomskih zakonitosti, kako bi se malim, ali sigurnim dozama hranila provincijska volja za moć i kako bi se izbjegavao rizik, što ga eventualno može proizvesti „puštanje s lanca“ tržišnih mehanizama. Jedino interesima BiH i lokalnih tehno-birokratija odgovaraju autarkične privredne strukture i različiti oblici zatvaranja. To su oni okviri do kojih doseže njihova kontrola i njihova moć posredovanja. Čak i one privredne sisteme koji su ekonomsko i tehnološki nedjeljivi (saobraćaj, energija, telekomunikacije), mi smo uspjeli razbiti i razdijeliti. Razgovor o našim nacionalnim ekonomija mora ponovo u diskusiju vratiti pitanje: što je to BiH? Naučne su institucije, nerijetko upregnute u kola parcijalnih interesa, a naučni radnici daju „naučni i stručnu podlogu“ već unaprijed zgotovljenim političkim odlukama. Istina, u nas ima i moćnih i samovoljnih, ali nema takvog moćnika ni samovoljnika koji bi na sebe preuzeo odgovornost za goleme investicije bez odgovarajućih naučnih i stručnih podloga i ekspertiza.

